

Brandkårspolitik

Mycken tankemöda har under senare tid ägnats näringspolitiken och Sveriges industriella framtid. Nationalekonomiska föreningen har dragit sitt strå till stacken genom att anordna ett näringspolitiskt seminarium i mars med inbjudna från förvaltning, näringsliv och universitet. Detta nummer av Ekonomisk Debatt innehåller fem uppsatser som presenterades vid seminariet, samt några tämligen respektlösa anteckningar från debatten.

Vilka rekommendationer för näringspolitiken kan vaskas fram ur utredningsfloden? Grovt sett ges två råd. Det första är att ge vårt marknadssystem en ordentlig rundsmörjning, så att det utan statlig styrning bättre kan anpassa sig till ändrade förutsättningar. Rundsmörjningen inbegriper starkare ekonomiska incitament för arbete och för byte av arbete och bostadsort. Det andra rådet är att näringspolitiken får en offensiv inriktning, med ökat stöd till forskning och utveckling och till vissa teknikområden där Sverige bedöms ha komparativa fördelar.

Praktiskt taget ingenting sägs emellertid om den defensiva näringspolitiken, brandkårspolitiken, dvs om vad som bör göras när företag och branscher går under eller hotar att gå under. Det är förvånande, bl a mot bakgrund av att brandkårspolitiken under perioden oktober 1976–oktober 1978 kostar statskassan 10 miljarder i subventioner, 7 miljarder i mycket mjuka lån och 13 miljarder i kreditgarantier, totalt 30 miljarder kronor fördelade på fem budgetår. Det saknas en systematisk redovisning av de samhällsekonomiska kostnaderna och intäkterna av senare års industripolitik. En del av kostnaderna framskymtar i en informativ och avslöjande historik av Bengt Ericson med titeln *Huggsexan. Spelet kring det dukade bordet*.

Jag ska här peka på några kostnader. Den förda brandkårspolitiken har varit ganska ogenomtänkt. Den har inte grundats på en samhällsekonomisk kalkyl, där man försökt väga direkta och *indirekta* kostnader och intäkter av alternativa åtgärder mot varandra vid givna mål. Därmed har åtgärderna blivit onödigt kostsamma och medfört oväntade och oönskade målkonflikter. Att rädda några tusental jobb i varvsindustrin, förmodligen tillfälligt, kostar statskassan åtskilliga miljarder kronor. Genom stödet till vissa företag i krisbranscherna slås andra ut eller riskerar att göra det.

Brandkårspolitiken innebar att några av det ekonomiska systemets grundläggande spelregler ersattes av svårförutsägbara statliga ingripanden. Det är inte längre självklart att välskötta företag överlever och att misskötta går under i konkurrensen på marknaderna. Kapitalägare i stora företag och i företag som är belägna i utsatta regioner kan räkna med statliga subventioner om det kniper. Den s k Åsling-doktrinen pålade företagen ett odefinierat ansvar för sysselsättningen. Sådana regeländringar tenderar att öka den totala *osäkerheten* i ekonomin, även om de kan ha motsatt effekt för de anställda i utsatta företag. Ökad osäkerhet är liktydigt med ökade samhällsekonomiska kostnader. Kostsamma förhandlingar kommer i stället för klara regler, samhällsplaneringen försvåras och företa-

gens handlande blir mera defensivt. Stora ansträngningar görs i företagen för att skaffa statligt stöd i stället för att finna andra vägar för överlevnad.

Ytterligare kostnader kan härledas från statens begränsade möjligheter att insamla och bearbeta information. En nödvändig del av den ytterst selektiva politik som förts är förhandlingar med enskilda krisföretag. Dessa har alltid bättre information om sin situation än staten, och de får därför ett förhandlingsövertag. Sannolikt har många företag utnyttjat statens underläge; Bengt Ericsons skildring ger några exempel på detta. Dessutom har staten bara kapacitet för att förhandla med ett begränsat antal företag, och då oftast de största. Det tenderar att snedvrیدا konkurrensbetingelserna ytterligare.

Den kritiska uppräknigen av kostnader ovan är gjord i medvetenhet om att politiker måste göra andra kalkyler än rent samhällsekonomiska, och att de problem man ställdes inför i vissa fall kom oväntat och var enastående stora. Syftet är inte främst att kritisera, utan att säga att man nu måste dra lärdomar för framtiden av det som har hänt.

Till att börja med måste man ha klart för sig att branscher och företag alltid, i större eller mindre omfattning, kommer att råka i kris och slås ut. Varken ett fritt och väloljat marknadssystem eller en ekonomi med planhushållning kan undgå problemet, även om förespråkare för båda systemen ibland verkar tro så. I ett marknadssystem är ett av de främsta skälen för statliga ingripanden *fördelningspolitiskt*, och en följd av att systemet sällan ger den fördelning av inkomster och förmögenheter som man anser önskvärd. De som berörs av en nedläggning drabbas ofta av stora kostnader i form av tex arbetslöshet och påtvingat byte av bostadsort. För samhället som helhet är oftast nedläggningen lönsam; produktionsfaktorerna får en bättre användning någon annanstans i ekonomin. Den samhällsekonomiska vinst som strukturomvandlingen ger har emellertid varit orättvist fördelad. De som drabbas av nedläggningar kan och bör kompenseras fullt ut, dvs mera än vad som sker idag.

Det myckna näringspolitiska utredandet på senare tid har utmynnat i många i och för sig riktiga slutsatser och rekommendationer, men det har enligt min mening varit felallokerat. Vi behöver veta mera om varför företag och branscher blir brandkårsfall, för att kunna välja rätt slag av åtgärder. Orsakerna är inte enbart felaktiga växelkurser och u-landskonkurrens. Vi behöver framförallt en samhällsekonomiskt genomtänkt brandkårspolitik. Vilka förutsättningar ska gälla för att staten ska agera brandkår? På vilket sätt ska sjuka företag hjälpas, utan att det skadar friska företag? Hur länge ska företag hållas under armarna, innan andra åtgärder blir aktuella? Säkert blir avkastningen per utredningskrona mycket högre av att konstruera en bättre brandkårspolitik än i letandet efter framtidsbranscher och framtidsprodukter.

Harry Fran